

Treści kulturowe a kształcenie sprawności językowych w glottodydaktyce polonistycznej

Na przykładzie porcelany

DOI: 10.47050/jows.2024.3.105-110

Czy porcelana może być ciekawym i jednocześnie użytecznym obiektem analizy dla studenta języka polskiego jako obcego? Czy temat kulturowy powinien być realizowany na typowo kulturowej lekcji, czy wprowadzany poprzez pracę na materiałach autentycznych oraz tekstach kultury? I wreszcie, która ścieżka: z językiem przez kulturę czy z kulturą przez język jest skuteczniejsza?

Dobór treści programowych realizowanych podczas kursu języka polskiego jako obcego niewątpliwie powinien być wyznaczony i naznaczony potrzebami oraz zainteresowaniami kursantów, zarówno w zakresie nabywania, jak i doskonalenia kompetencji i sprawności językowych oraz socjokulturowych. Te ostatnie mają niebagatelny wpływ na poziom motywacji uczącego się do kontynuacji nauki i/lub samodzielnych poszukiwań oraz prób zanurzania się w polską kulturę, tradycje i zwyczaje. To właśnie aspekt socjokulturowy kształtuje postawę zaciekawienia kulturą, czyli tym, co wokół języka, a co dla procesu nauki języka wydaje się komplementarne, a wręcz nieodzowne. Z perspektywy lektora – przewodnika po języku i kulturze – nieustannym wyzwaniem jest dylemat proporcji: ile czasu przeznaczyć na uczenie (się) i rozwijanie sprawności językowych, a ile na wprowadzanie treści socjokulturowych. Z jednej strony, realizując treści gramatyczne i ćwicząc sprawności, może on dostrzegać marginalizowanie treści kulturowych. Z drugiej, prymarność i dominacja treści językowych wydają się całkowicie uzasadnione w podejściu komunikacyjnym. Jak zatem wyznaczyć i utrzymać właściwe proporcje?

W katalogu zagadnień socjolingwistycznych, socjokulturowych i re-alioznawczych w części B. Polskie realia, uwzględnia się „[e]lementy wiedzy o Polsce i kulturze polskiej” (Janowska i in. 2016: 159), które wraz ze zwiększaniem się poziomu zakładają poszerzanie, uzupełnianie i wzbogacanie treści z niższych poziomów, jednocześnie wskazując, że trzeba: „być otwartym na potrzeby uczących się pojawiające się spontanicznie podczas zajęć, a także przygotowanym do realizacji tematów wykraczających poza niniejszy program” (Janowska i in. 2016: 158). W te kryteria zdaje się wpisywać temat pozornie nieoczywisty i nieużyteczny glottodydaktycznie, ale właśnie dlatego intrygujący i wart sprawdzenia. A zatem – sprawdzam: czy temat porcelany może zainteresować studentów i zachęcić ich do samodzielnego oraz świadomego poznawania polskiej kultury, tradycji i historii; czy wybrane teksty kultury pozwolą w uczących się wzbudzić pierwiastek zainteresowania (a może nawet fascynacji?) towarzyszący lektorowi, który z taką propozycją dydaktyczną przychodzi; czy sposób opracowania materiału (dobór ćwiczeń i aktywności) w optymalny sposób pozwoli uczniom doskonalić sprawności językowe (np. czytanie ze zrozumieniem) oraz trenować wybrane zagadnienia gramatyczne (np. tworzenie liczby mnogiej)?

SABINA MĘŻYK
Polska Szkoła Średnia
im. Ity Kozakiewicz w Rydze

Kultura jako integralna część praktycznej nauki języka

Temat pozycji kultury w procesie praktycznej nauki języka jest często przedmiotem rozważań glottodydaktyków. Wiele uwagi poświęca temu zagadnieniu Piotr Garncarek, który postuluje: „znalezienie płaszczyzny, na której obcy język i wypowiedziana w nim obca kultura narodowa dawałyby się jednocześnie poznawać i zrozumieć” (Garncarek 2010: 102). Małgorzata Gaszyńska-Magiera zwraca uwagę, że: „w wypadku nauczania kompetencji kulturowej dużą rolę – większą niż w nauczaniu sprawności językowych czy wiedzy o systemie i podsystemach języka – odgrywają czynniki subiektywne: indywidualne preferencje i uwarunkowania zarówno osób tworzących programy, jak i nauczycieli. Stąd wynikają liczne kontrowersje co do zakresu materiału, który powinien się znaleźć w programie” (Gaszyńska-Magiera 2007: 280).

Przemysław Gębał, który zdefiniował dziesięć założeń koncepcyjnych i dydaktycznych pracy, zauważa, że ważna jest tu integracja kultury z nauczaniem języka polskiego jako obcego. W myśl tej zasady: „[k]ultura stanowi integralną część procesu kształcenia językowego. Wszystkie zajęcia językowe winny integrować kulturę i realia z nauczaniem samego języka” (Gębał 2010: 17–20). Złotym środkiem może być wprowadzanie treści kulturowych poprzez ćwiczenie wybranych sprawności, uzupełnione analizą tekstów kultury dobranych według takich kryteriów jak możliwości językowe uczniów, ich zainteresowania i potrzeby względem materiału.

Propozycje ćwiczeń rozwijających sprawności czytania ze zrozumieniem i wybranych elementów poprawności gramatycznej (praca z tekstem autentycznym zaadaptowanym na potrzeby lekcji JPJO).

Ćwiczenie 1.

PROSZĘ UŁOŻYĆ ZDANIA WE WŁAŚCIWEJ KOLEJNOŚCI.

1	„Przez cały XVII wiek wszyscy chcieli nauczyć się robić porcelanę.	A
2	ostatecznie udało się to w 1708 roku” – przypomniała kuratorka wystawy Dorota Gabryś. „W 1710 roku	
3	nad opracowaniem masy porcelanowej,	
4	po paru miesiącach została przeniesiona do Miśni,	
5	król wydał oficjalny edykt założenia manufaktury,	
6	Na życzenie króla Augusta II pracowano	
7	która początkowo mieściła się w Dreźnie,	
8	co wiązało się z tym, że król chciał zachować tajemnicę tej produkcji” – dodała.	

KLUCZ ODPOWIEDZI

1	2	3	4	5	6	7	8
A	D	C	G	E	B	F	H

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie Kałęba 2024.

Ćwiczenie 2.

PROSZĘ PRZECZYTAĆ TEKST I ODPOWIEDZIEĆ NA PYTANIA.

Znajdowały się w wielu domach. Dziś te filizanki z czasów PRL są warte ponad 8 tys. zł. Od kilku lat porcelana z czasów PRL na nowo święci tryumfy. Wiele osób docenia jej niepowtarzalny i oryginalny design.

W latach 50. i 60. XX wieku działało w Polsce wiele zakładów ceramicznych i fabryk porcelany, które produkowały uchodzące dziś za kultowe przedmioty codziennego użytku. Gdy

zmieniała się epoka, wiele z tych rzeczy lądowało na śmietniku. Polacy masowo pozbywali się tego, co wówczas wydawało im się reliktem przeszłości.

Dziś porcelana z takich fabryk, jak Ćmielów, Chodzież, Bolesławiec czy Włocławek ma zupełnie inny status. To przedmioty wręcz kultowe i często kosztujące spore sumy pieniędzy. Mało kto pamięta, że wzory naczyń tworzone były przez utalentowanych artystów i rzemieślników. Niektóre kolekcje powstawały w limitowanych edycjach i dlatego dziś poszukiwane są przez kolekcjonerów, którzy są w stanie zapłacić za nie naprawdę spore pieniądze. Na podstawie: Kawczyńska 2024.

LP		PRAWDA	FAŁSZ
0	Filizanki z czasów PRL-u są obecnie warte 8 tys. zł.		X
1	Od kilku lat porcelana z czasów PRL znów jest bardzo popularna.		
2	Gdy zmieniała się epoka, wiele dawnych rzeczy codziennego użytku było wyrzucanych.		
3	Wszystkie kolekcje porcelany powstawały w krótkich, niewznawianych seriach.		
4	Kolekcjonerzy są w stanie zapłacić za niektóre kolekcje duże pieniądze.		
5	Polacy masowo pozbywali się przedmiotów z okresu PRL-u, bo stały się one niemodne.		

KLUCZ ODPOWIEDZI

0	1	2	3	4	5
Fałsz	Prawda	Fałsz	Prawda	Prawda	Prawda

Źródło: Opracowanie własne.

Ćwiczenie 3.

PROSZĘ ROZWINĄĆ SKRÓTY:	PROSZĘ WYJAŚNIĆ ZNACZENIE WYRAŻEŃ:
<ul style="list-style-type: none"> – PRL – – zł – – tys. – 	<ul style="list-style-type: none"> – (wy)łądować na śmietniku – – święcić tryumfy – – relikw przeszłości – – uchodzić za kultowy – – kosztować krocie – – pozbyć się (kogoś lub czegoś) –

Źródło: Opracowanie własne.

Ćwiczenie 4.

PROSZĘ UTWORZYĆ PRAWIDŁOWE FORMY LICZBY MNOGIEJ OD PODANYCH RZECZOWNIKÓW.

Porcelana z (0) czasów (czas) PRL cieszy się ogromną popularnością. Dziś **porcelana** z takich (1) _____ (**fabryka**), jak Ćmielów, Chodzież, Bolesławiec, czy Włocławek ma zupełnie inny status. To (2) _____ (**przedmiot**) wręcz kultowe i często kosztujące spore sumy (3) _____ (**pieniądz**). Mało kto pamięta, że wzory (4) _____ (**naczynie**) tworzone były przez utalentowanych (5) _____ (**artysta**) i (6) _____ (**rzemieślnik**). Niektóre (7) _____ (**kolekcja**) powstawały w limitowanych (8) _____ (**edycja**) i dlatego dziś poszukiwane są przez (9) _____ (**kolekcjoner**), którzy są w stanie zapłacić za nie naprawdę spore (10) _____ (**pieniądz**).

KLUCZ ODPOWIEDZI

(0) czasów	(1) fabryk	(2) przedmioty	(3) pieniędzy	(4) naczyń	(5) artystów
(6) rzemieślników	(7) kolekcje	(8) edycjach	(9) kolekcjonerów	(10) pieniądze	

Źródło: Opracowanie własne, na podst. gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/9513504,znajdowaly-sie-w-wielu-domach-dzis-te-filizanki-z-czasow-prl-sa-warte.html.

Ćwiczenie 5.

PROSZĘ UTWORZYĆ PRZYMIOTNIKI ODRZECZOWNIKOWE I WPISAĆ JE WE WŁAŚCIWEJ FORMIE.

Pierwszych 150 (0) miśnieńskich (**Miśnia**) wyrobów przekazał na Wawel w 1966 r. kolekcjoner i znawca porcelany Tadeusz Wierzejski. Król August II był jednym ze słynnych w swoich czasach kolekcjonerów porcelany. Kiedy w 1721 roku sporządzono inwentarz (1) _____ (**król**) kolekcji, okazało się, że jest w nim ok. 20 tysięcy przedmiotów, głównie (2) _____ (**z Dalekiego Wschodu**). Dziś kolekcja (3) _____ (**z Wawelu**) liczy ponad 400 takich obiektów. Zbiór jest wynikiem głębokiego namysłu, zakupów, pozyskiwania darów, dzieł najbardziej (4) _____ (**znaczenie**), najbardziej (5) _____ (**reprezentacja**) dla produkcji manufaktury miśnieńskiej.

KLUCZ ODPOWIEDZI

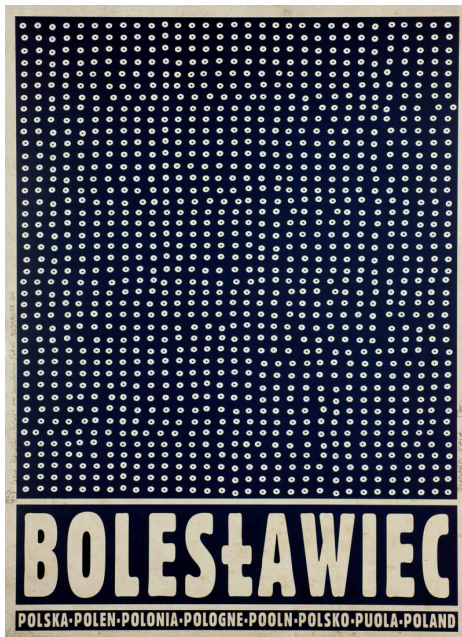
0 miśnieńskich	1 królewskiej	4 znaczących
2 dalekowschodnich	3 wawelska	5 reprezentacyjnych

Źródło: Opracowanie własne, na podst. naszdziennik.pl/index.php/polska-kraj/292630,wystawa-porcelany-mi-snienskiej.html.

Teksty kultury i konteksty

Bezpośrednim impulsem do zbadania potencjału glottodydaktycznego omawianego tematu stały się niewątpliwie informacje w prasie na temat kwietniowego otwarcia no-

Fot. 2. Plakat Ryszarda Kai „Bolesławiec”

Źródło: galeriaplaku.com.pl.

Fot. 1. Serwis kawowy „Dorota”

Źródło: as.cmielow.com.pl.

wej ekspozycji stałej na Zamku Królewskim w Warszawie¹, a zatem temat spełnia kryterium aktualności. Kolejnym argumentem jest to, że uwielbiane przez odwiedzających Polskę obcokrajowców ceramiki bolesławiecką czy ćmielowską można odnaleźć np. w twórczości wybitnego przedstawiciela polskiej szkoły plakatu – Ryszarda Kai. Z kolei motyw saskiej porcelany pojawia się w literaturze polskiej dość często, a emblematycznym przykładem może być *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza². Przytoczone przykłady zdają się dowodzić, że porcelana miała i wciąż ma istotne znaczenie jako element polskiej kultury. Jest też popularnym motywem literackim czy szerzej kulturowym. Istnieje zatem prawdopodobieństwo, że uczeń JPJO zetknie się z tym tematem nie tylko w kontekście czysto gastronomicznym, ale właśnie socjokulturowym. A zatem przemawia to także za zasadnością wykorzystania porcelany jako zagadnienia dydaktycznego (po uprzednim wyselekcjonowaniu i odpowiednim zaadaptowaniu), czy to poprzez

1 www.zamek-krolewski.pl/galeria-porcelany.

2 A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, fr. Księgi II: *Różne też były dla dam i mężczyzn potrawy: Tu roznoszono tace z całą służbą kawy, Tace ogromne, w kwiaty ślicznie malowane, Na nich kurzące wonnie imbryki blaszane I z porcelany saskiej złote filiżanki; Przy każdej garnuszek mały do śmietanki.*

Fot. 3. Miśnieńska porcelanowa okaryna

Źródło: www.etsy.com.

autentyczne teksty artykułów prasowych, czy też teksty piosenek lub wierszy.

Ciekawym pomysłem wydaje się zestawienie dwóch utworów muzycznych – jednego z wykonania piosenki do słów Jacka Cygana *Laleczka z saskiej porcelany* z utworem o tym samym tytule rapera Kubańczyka. Jako że jednym z patronów roku 2024 ustanowionym przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej jest Czesław Miłosz, to z kolei jego *Piosenka o porcelanie* w grupach zaawansowanych może się stać przyczynkiem do zanurzenia w polskiej poezji. Podobnie jak przypadająca w obecnym roku 10. rocznica śmierci Stanisława Barańczaka. Tutaj można zaproponować uczniom wiersz *Jeżeli porcelana*,

to wyłącznie taka w wykonaniu Reni Jusis. Oczywiście ostateczną decyzję o wykorzystaniu takiego czy innego tematu i utworu jak zawsze podejmuje świadomy potrzeb, możliwości i zainteresowań swoich uczniów lektor, jednak warto mieć na uwadze, że sięganie po nowe treści – także te socjokulturowe – daje nowe możliwości dydaktyczne, prowadzące do nowych rozwiązań metodycznych. A przecież nic tak nie motywuje do nauki jak ciekawość (zarówno po stronie osoby nauczającej, jak i uczącej się). Przede wszystkim ciekawość tego, co nowe.

Tab. 6. Propozycja tekstów kultury z motywem porcelany

AUTOR, TYTUŁ UTWORU	ŹRÓDŁO
Stanisław Barańczak, <i>Jeżeli porcelana, to wyłącznie taka</i>	stronypoezji.pl/monografie/jezeli-porcelana-to-wylacznie-taka wyk. Reni Jusis www.youtube.com/watch?v=vihkrImpFFI
Czesław Miłosz, <i>Piosenka o porcelanie</i>	polska-poezja.pl/lista-wierszy/262-czeslaw-milosz-piosenka-o-porcelanie
Jacek Cygan, <i>Laleczka z saskiej porcelany</i>	wyk. Magda Fronczewska www.youtube.com/watch?v=S8cgNhzeFTI wyk. Majka Jeżowska, www.youtube.com/watch?v=D1FHaznGQ9g wyk. Anna Patrini (do filmu Bejbiblus) www.youtube.com/watch?v=kd6ZiM6POsl
Kubańczyk, <i>Laleczka z saskiej porcelany</i>	www.youtube.com/watch?v=nEU_0phH2OM
Maria Gerson-Dabrowska, <i>Laleczka z saskiej porcelany: historia jednej majowej nocy w 4 odsłonach</i>	polona.pl/item-view/0fbc1659-20e5-4ac8-ae4c-2efc7886f4db?page=0
Ryszard Kaja plakat z serii <i>Polska</i> (Ćmielów, Bolesławiec)	galeriaplaku.com.pl/5217-cmielow-plakat-z-serii-polska-ryszard-kaja.html galeriaplaku.com.pl/4953-boleslawiec-polski-plakat-turystyczny.html

Źródło: Opracowanie własne.

3 Na stronie projektu „Witaj w Polsce”, stworzonego przez Narodowe Centrum Kultury, na szlaku muzycznym można zapoznać się z instrumentami dawnymi. Jednym z nich jest porcelanowa okaryna: witajwpolsce.pl/gra-instrumenty.

4 W nazwach rocznic ślubów również znajduje się porcelanowy wątek: tjny.pl/djx9f.

Porcelanowy wątek – w postaci porcelanowej okaryny – może też stanowić punkt wyjścia do głębszego poznania innych obszarów kultury polskiej, np. instrumentów dawnych, przy wykorzystaniu interaktywnej platformy „Witaj w Polsce”³. Innym ciekawym wątkiem są przyjęte zwyczajowo nazwy rocznic ślubów, gdzie każdy kolejny rok określa się przymiotnikiem oznaczającym materiał, surowiec (np. rocznica papierowa, bawełniana, skórzana itd.). Można zatem przy okazji tematu porcelany wspomnieć o tym na zasadzie ciekawostki⁴ lub zaproponować uczniom np. ćwiczenie na tworzenie przymiotników odrzeczownikowych.

Podsumowanie

Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, jakie treści z katalogu zagadnień socjolingwistycznych, socjokulturowych i realizacyjnych na poziomie B1 i wyższych w nauczaniu języka polskiego jako obcego powinny się pojawiać na zajęciach. Decyduje o tym lektor, uwzględniając takie czynniki, jak: przydatność i atrakcyjność materiału oraz możliwości, potrzeby i zainteresowania uczniów. Daje to wiele możliwości dydaktycznych, ale także niesie za sobą pewne niebezpieczeństwa. Warto jednak poszukiwać nowych, niesztabowych tematów, które właściwie obudowane ćwiczeniami staną się materiałem do doskonalenia sprawności językowych, będą rozwijać słownictwo czy gramatykę, jednocześnie zanurzając ucznia w polską kulturę, dając możliwość spotkania z wartościowymi tekstami kultury, ich autorami i twórcami.

Wybrane i zaprezentowane w tekście porcelanowe wątki mogą się zatem stać ciekawą propozycją glottodydaktyczną jako przykład urozmaicenia podstawowego materiału kursu/lektoratu, osobna jednostka lekcyjna lub obszerniejszy blok tematyczny w zależności od potrzeb i zainteresowań słuchaczy, długości kursu i innych decydujących czynników. Może być to także impuls do dalszych poszukiwań i reinterpretacji treści kulturowych w polonistycznej glottodydaktycznej. Wszak skarbiec polskiej kultury, tradycji i historii to niewyczerpalne źródło inspiracji także dla nas – lektorów i nauczycieli języka polskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Garncarek, P. (2010), *Teksty kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” nr 17.
- Gaszyńska-Magiera, M. (2007), *Miejsce wiedzy o kulturze w nauczaniu języka polskiego jako obcego: perspektywa etnolingwistyczna*, [w:] W. Miodunka, A. Seretny (red.), *W poszukiwaniu nowych rozwiązań: dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Gębał, P.E. (2010), *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców*, Kraków: TAIWPN UNIWERSITAS.
- Kalęba, J. (2024), „Gabinet Porcelanowy” – nowa stała wystawa w Prywatnych Apartamentach Królewskich na Wawelu, <dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/gabinet-porcelanowy-nowa-stala-wystawa-w-prywatnych-apartamentach-krolewskich>, [dostęp: 12.06.2024].
- Kawczyńska, M. (2024), *Znajdowały się w wielu domach. Dziś te filizanki z czasów PRL są warte ponad 8 tys. zł*, [dziennik.pl, <gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/9513504,znajdowaly-sie-w-wielu-domach-dzis-te-filizanki-z-czasow-prl-sa-warte.html>](http://dziennik.pl/gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/9513504,znajdowaly-sie-w-wielu-domach-dzis-te-filizanki-z-czasow-prl-sa-warte.html), [dostęp: 12.06.2024].
- Janowska, I., Lipińska, E., Rabiej, A., Seretny, A., Turek, P. (2016), *Programy nauczania Języka Polskiego Jako Obcego, Poziomy A1-C2*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kowalewski, J. (2008), *Nauczanie kultury polskiej jako obcej – stan obecny – próba polemiki*, „Postscriptum Polonistyczne” nr 2(2), s. 159–175.
- Seretny, A., Lipińska, E. (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków, TAIWPN UNIWERSITAS.
- Seretny, A., Lipińska, E. (2021), *Dydaktyka języka polskiego jako nierodzimego: konteksty – dylematy – trendy*, Kraków, TAIWPN UNIWERSITAS.

DR SABINA MĘŻYK Nauczycielka i lektorka języka polskiego, absolwentka filologii polskiej oraz studiów podyplomowych Nauczanie języka polskiego jako obcego na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Ukończyła również Studia Podyplomowe dla Nauczycieli Języka Polskiego za Granicą na UMCS w Lublinie. Od dziesięciu lat pracuje w środowiskach polonijnych kierowana do pracy dydaktycznej za granicą przez ORPEG. Obecnie pracuje w Rydze na Łotwie.

Artykuł został pozytywnie zaopiniowany przez recenzenta zewnętrznego „JOwS” w procedurze double-blind review.